

בארה של תורה

פשט עיון ודרש בפרשת השבוע ופניני השקפה לקח ומוסר

יו"ל ע"י מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצויינים

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' 08-9744220

דוא"ל:

rg5740@gmail.com

גליון 217 סיון תשע"ז

העלון מוקדש לעילוי נשמת מרת מלכה מולוק בת מאנואר סלמי ע"ה ילדיה הי"ו

חג השבועות

"עמל תורה" או אולי "עמל שיחה" ?

בעלי כשרון, ראו הוזהרתם !

ד. ובמסכת סנהדרין (צט): דרשו, "אמר ר' אלעזר, כל אדם לעמל נברא, שנאמר אדם לעמל יולד. איני יודע אם לעמל פה נברא, אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו, הוי אומר לעמל פה נברא. ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפריך, הוי אומר לעמל תורה נברא".
וביאר הגאון רבי אהרן קוטלר (משנת ר' אהרן ח"א עמ' מא), שלא אמרו אדם לתורה יולד, אלא לעמל תורה יולד. כי את התורה ידע האדם כבר בהיותו בעולמות העליונים, ולא לשם כך ירד לעולם הזה, אלא כדי שיעמול בתורה. כי שם למעלה אין עמל ואין יגיעה, וכדי שתהפוך התורה לחלק ממנו וממהותו הוכרח לרדת לכאן ולעמול, ובכך קונה אותה.

א. הנה דרשו חז"ל (ברכות ג:): "אמר ריש לקיש, מנין שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל". וכתב הרמב"ם (פ"ג מת"ת הי"ב) "אין דברי תורה מתקיימים במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתיה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד, ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה. אמרו חכמים דרך רמוז, זאת התורה אדם כי ימות באהל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים".
ויש להעמיק ולהתבונן בפשר סוד קיום התורה אשר איננו שייך אלא בלימוד מתוך צער ויגיעה בבחינת "ממית עצמו עליהן".

מתנה לחיים

ה. יסוד חשוב זה, שעל ידי העמל והיגיעה, קונה האדם את התורה בקנין נפש, מפורש בדברי חז"ל (ע"ז יט). "אמר רבא בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יודם ולילה". ופירש רש"י (קידושין לב): "בתחילה היא נקראת תורת השם, ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו".
וכתב המהרש"א (חא"ג ע"ז שם), וז"ל, "אמרו במסכת נדרים (לח.), בתחילה היה משה לומד תורה ומשכחה, עד שניתנה לו במתנה. ופירושו, שבתחילת לימודו היה לומד ומשכחה, עד שלמדה מרבו כל כך, עד שנעשית קנין בנפשו. והיינו במתנה, שנקראת תורתו של התלמיד חכם". ולקח גדול יש בדבר, שבחינה זו של קנין הנפש בתורה הקד', היא היא המזכה את האדם למתנת התורה, שתקרא על שמו, ותהא מוחלטת לו.

ב. והנה אמרו במסכת בבא בתרא (י:): "עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה. ושמעתי שהיו אומרים, אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". ויסוד נורא ביאר בזה הרב דסלר זצ"ל במכתב מאליהו (ח"ג עמ' 20), וז"ל, "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. לא אמרו בשכלו אלא בידו, דהיינו מה שקנה בהשתדלותו בעמל. מכאן, שבעולם הבא אין תורתו של אדם נידונה לפי כשרון שכלו, אלא לפי עמלו בתורה. וכן מפורש בכתוב (משלי טז כו), נפש עמל עמלה לו, כי רק מה שעמל בו שלו הוא, כיון שנעשה קנין בנפשו. ונמצא, שמי שהוא חכם מהיר שכל, חזק הזיכרון, ובעל הרבה ידיעות, אבל יגיעתו בתורה מעטה, יהיה עם הארץ בעולם הבא. ואילו אחר ששכלו גס, וחזרונו חלש וידיעותיו מעטות, אבל עמל ויגע הרבה בתורה, ושיג הרבה בעולם הבא, מפני שמה שרכש על ידי עמלו, הוא כולו שלו. והיא בחינת עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה", עכ"ל.

שטייגען ושלחן עגול לא הולכים ביחד...

"ותלמודו בידו"

ו. והט"ז (ארי"ח סי' מז סק"א), ביאר את דברי חז"ל במסכת נדרים (פא.), שאבדה הארץ משום שלא בירכו בתורה תחילה, "שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה, מה שאין כן באותם שלומדים מתוך עונג ואינם יגיעים בה, אינה מתקיימת אצלם. וזהו שלא בירכו בתורה תחלה, כי הברכה היא לעסוק בדברי תורה דרך טורח דוקא".

ג. ולאור הדברים הללו יתבאר היטב מאמר חז"ל, "שאינ דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה". שקיום זה ענינו מסוד הקיום הנצחי של התורה ביד האדם. ואינו זוכה לכך אלא מי שהמית עצמו על התורה הקד', ובכח עמלו קנה בקנין נפש את דברי התורה, ובעבור כך מתקיימים הם בידו לנצח. וזהו שאמרו "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", דהיינו אשרי מי שעמל ונתייגע בתורה הקד', עד שדברי התורה נתהוו לקנינו, והינם קיימים בידו אף לכשיגיע לעולם הבא.

והיינו שכאשר הלימוד הוא מתוך טורח ויגיעה, מתקיימת התורה ביד לומדיה ונקנית להם בקנין נפש, וממילא מגינה עליהם מהעונש. אך לימוד מתוך עונג, משולל מיגיעת התורה, ואין בו משום קנין התורה, ולכך לא הגינה התורה עליהם מלהענש על העבירות שבידם. וזהו שלא בירכו בתורה תחילה, שהרי נוסח ברכת התורה הוא "לעסוק בדברי תורה", כי אדם לעמל יולד, וכל תכליתו בזה העולם לעסוק בתורה מתוך עמל ויגיעה, ולהמית עצמו באהלה של תורה.

והוא שכתב הרמב"ם, "אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן", שלכאורה מה השמיענו בזה, והרי ודאי שהמתרפה ומתבטל מדברי תורה לא יזכה שיתקיימו בידו. ובשלמא במה שכתב שלא תתקיים התורה "באלו שלומדין מתוך עידון, ומתוך אכילה ושתיה", השמיענו שמעדני העולם הזה סותרים את קיום דברי התורה בידי האדם, אבל המתרפה מדברי תורה ודאי שאינם מתקיימים בו.

ז. וצרף לזה את דברי הלקט יושר (הל' ת"ת יד') בשם רבו בעל התרומת הדשן "אותם הבחורים העשירים המפונקים שעשו להם שולחנות שכשוישבין במקומן הופכין השולחן לאיזה צד שירצו, ועליו ספרים, לא

ברם, לאור דברי הרב דסלר יש לפרש, שכונת הרמב"ם למי שלומד תורה, אך הינו מתרפה ואינו מתייגע בה, אם מחמת שלומד שלא בעיון הראוי, ואם מחמת כשרונותיו הכבירים וידיעותיו הרבות. שכיון שלא יגע ועמל בדברי התורה, לא נקנו המה לו בקנין נפש, ולא יתקיימו בידו.

גדעון בן שושנה דרך ז"ל
יחיא בן דוד דארף ז"ל
שודיה בת יחיא סיאני ע"ה

יוסף בן לאה בן דוד ז"ל
ימימה בת דוד כוכבי ע"ה
חתן נהיד בת אשראף פרנציאני ע"ה

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאווה בת תאגיה ע"ה
אהרן בן יהיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
עביה בת סרה ע"ה

מה ששיעור תורה יכול לעשות

יא. ובמסכת עבודה זרה (ה, א) אמרו ש"אם בחוקתי" אינו לשון ספק כמו שאר "אם" שבתורה, אלא לשון תחנונים הוא, בבחינת "לו עמי שומע לי", שהקב"ה מתחנן ומבקש מאיתנו שנעמוד בתורה. ולכאורה הרי עמל התורה הנו מצוה ככל המצוות, ובמה נשתנה עד שהקב"ה מתחנן ומבקש במיוחד על ענין זה שנעסוק בו ולא נמוש ממנו. וצריך לומר שאף שמצוה ככל המצוות היא, מכל מקום אין לה שיעור וגדר זמן, ועל כן סבור האדם שבזמני טירדה פטור הוא מללמוד. ולכן הקב"ה מתחנן ואומר ליהודי, אל תסתכל על עמל התורה כשאר מצוות שבהם בשעת טירדה או עסק אחר יש לדון שמא פטור מחמת אונס וכיוצא בזה. כי עמל התורה מלבד היותו מצוה, הוא סגולה נפלאה וכח אדיר להצלחה בכל תחומי החיים, ולפתרון כל הבעיות המודרניות לאדם בכל גיל ובכל מצב. ועל כן מתחנן ה' אלינו, למענו ולטובתנו, שבזמן טירדה לא רק שלא נרפה מעמל התורה אלא אדרבה נוסיף להתחזק בה עוד ועוד. והאמת היא שבקשה זו חיונית עד מאד, כי חיי האדם מלאים טרדות ובעיות שפעמים רבות טובבות ומקיפות אותו מכל עבר. ואם יתרפה מן התורה מחמת כל דבר קטן וגדול המתרגש עליו, תורה מה תהא עליה? ו"הסוד" הוא שאדרבה בשעת טירדה יתחזק בעונו בלימוד התורה ולא להיפך, וממילא יבוא הכל על מקומו בשלום.

פתרון התורה לכל התחושות והחששות

יב. ויתכן לפרש בזה אמרם במסכת עירובין (נד, א) "חש בראשו יעסוק בתורה וכו', חש בגרונו יעסוק בתורה וכו', חש במעיו יעסוק בתורה וכו', חש בעצמותיו יעסוק בתורה וכו'". שאין הכונה בזה לצמצם את סגולת התורה אך ורק לפתרון בעיות רפואיות, שהרי התורה היא סגולה מופלאה להצלחה בכל הענינים. אלא שכל חולי מהחולאים הנ"ל מסמל את סוגי בעיות החיים השונות המודרניות לאדם מפעם לפעם. אם בעיות שהם בבחינת ה"חש בראשו" כלומר מחשבות שליליות ופחדים וחששות מחמת בני אדם וכיוצא בזה. וכן ה"חש בגרונו" שממנו יוצא הקול, מסמל מחלוקות וויכוחים שיש לו עם אנשים שונים או עם בני ביתו וקרוביו. "חש במעיו" שהם איברי העיכול מסמלים בעיות של פרנסה ומוון. "חש בעצמותיו" היא קנאה וצרות עין שיש לו על אדם אחר [יורקב עצמות קנאה]. "וחש בכל גופו" הוא מי שיש לו כל כך הרבה צרות עד שחש שכל גופו אפוף ומסובב מכף רגל ועד ראש בקשיים ומצוקות. לכל אלו, ולכל איש, מסוגל עמל התורה להועיל, לסלק המזיקים ולסקל המוקשים, ולהעלות את האדם על דרך המלך, אם אך ישכיל להבין שהתורה היא הפתרון לכל בעיותיו, ומשיבת נפש ומרגוע היא.

סגולת הרב אלישיב לרפואה בחג השבועות

יג. ובמכילתא (פר' יתרו) אמרו שכל בעלי מומים שבישראל נתרפאו במתן תורה. וידוע בשם מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל שסגולה זו חוזרת ומתקיימת בכל שנה ושנה בקריאת התורה של עשרת הדברות. ולאור האמור לעיל רפואת התורה אינה מצמצמת רק לחולאים ומומין, אלא לכל בעיות החיים. ולכן אם יקבל האדם על עצמו ביום זה של חג מתן תורה, להתחזק בעמל התורה, ובקביעת עתים לתורה, לשקוד על דלתי התורה מדי יום, בעקביות והתמדה ללא רפיון, בודאי יזכה שמן השמים ירעיפו עליו ביום זה סיעתא דשמיא עצומה, ויסייעו בידו ללמוד ולהגות בתורה כגודל שאיפתו הטהורה, ויסלקו ממנו את כל המניעות והטרדות ויזכה ליישוב הדעת ולמנוחת הנפש.

טוב הם עושים, אדרבה כשמבקש אחר הספר ובא לו בטורח גדול, זכור באותו מעשה מה שרוצה ללמוד".

כנראה שאותם בחורים מפונקים עשו להם כמין שלחן עגול שעליו הניחו הספרים, כדי שכשירצו להשתמש בספר מסוים לא יצטרכו לטרוח ולקום ולהביאו, אלא יסובבו את השולחן, וכך יגיע הספר לידיהם ללא טירחא. ועליהם מתלונן הלקט יושר שדבר זה מגרע בעמל התורה, ומחמת פינוק ועצלות זו אינם זוכרים את תלמודם. והיינו כיסוד דברינו הנ"ל שבזכות עמל התורה נחלקים הדברים בלב האדם וזוכה שלא ימושו מזכרונו, ואם לומד מתוך עידון ופינוק במהרה הוא שוכח.

זמר בכל יום

ח. והנה בכלל עמל התורה ישנו קנין השינון והחזרה, שלשמו דרושה יגיעה רבה. עד שאמרו (חגיגה יד.) "גיבור, זה בעל שמועות", ופירש"י "בעל שמועות, ששמע הלכות פסוקות מרבותיו, ושגורות בפיו". ונקרא בשם "גיבור", משום שאין גיבור גדול כבעל שמועות, כי השינון טעון עוז וגבורה וכבישת היצר, לחזור ללא הרף אף על דברים הנטועים בידו ושגורים בפיו.

ולפי מה שנתבאר לעיל יש להעמיק, שסגולת החזרה לקיום דברי התורה בידי האדם, אינה רק מחמת זכרון הדברים הנובע מכח החזרה. אלא שעל ידי העמל והיגיעה הרבה הטמונים בשינון ובחזרה, זוכה האדם לקנות את הדברים בקנין נפש, ובעבור כך מתקיימים בידו לעולם.

ט. וראיה לדבר ישנה במה שמצינו במסכת סנהדרין (צט:), "ר' עקיבא אומר, זמר בכל יום, זמר בכל יום". ופירש"י, "היה מסדר לימודך, אף על פי שסדור בפין כזמר, והוא יגרום לך שתהא לעולם הבא בשמחה ובשירים". ולכאורה מדוע גורמת החזרה לשמחה ושירים בעולם הבא? אמנם לדברי הרב דסלר הרי זה כמין חומר, שהרי בעולם הבא מתקיימים בידי האדם רק דברי התורה שקנה בקנין נפש, ומי שזכה להיות בבחינת "גיבור" ועמל לשנן את תלמודו, זוכה שיתקיימו הדברים בידו בעולם הבא, ומשום כך גורמת לו החזרה לשמחה ושירים לעולם הבא.

על הגמרא מסתער והכל מסתדר

י. ובפרשת בחוקתי נאמר "אם בחוקתי תלכו", ודרשו חז"ל "שתהיו עמלים בתורה". ולפי פשוטו הוא תנאי, שאם בחוקתי תלכו ותעמלו בתורה, אזי "ונתתי גשמיכם בעתם" וכו'. ואם כן צריך ביאור מהי ההבטחה, שהרי דרך העולם שמה שמבטיחים כפרס ותגמול הוא גדול יותר מהמעשה המשמש כתנאי. ואם כן כיצד אפשר לבאר הבטחה זו שאם נעמול בתורה נזכה לברכות גשמיות, והרי ודאי שאין הן גדולות יותר מעמל התורה.

וצריך לומר שגשמים ושאר הברכות מסמלים את הענינים הגשמיים המטרידים את האדם ומסיחים את דעתו, עד שבהתרגשם עליו סבור הוא שעתה יכול להרפות מעמלו בתורה. אך האמת היא שאדרבה דוקא בזמנים הללו שטרדות מקיפות אותך תהא שקוע יותר מתמיד בלימוד ועמל התורה, ומסוגל הוא עמל זה שבזכותו יסתדרו כל הענינים על הצד הטוב ביותר. ולכן הבטיח הכתוב שאם תעמלו בתורה גם בזמנים של קושי והפרעות ולא תרפו ממנה, אזי בזכות עמל זה הכל יסתדר ותזכו לגשמים של פרנסה ולשלום ולבריאות ולכל מה שליבו של אדם מבקש. הוי אומר שלא יאמר "אמתין שהכל יסתדר ואז אשוב ללמוד כהרגלי", כי אז יצא קרח מכאן ומכאן, כי תורה לא למד, וטרדותיו ספק אם יסתדרו. אך אם דוקא בזמנים הללו יתחזק ויעמול בתורה ביתר שאת, הרי שמחד הרוויח את לימודו, ומאידך זוכה שה' פותח בפניו שערים ומרעיף עליו סיעתא דשמיא עד שרואה נס ופלא בענינים הגשמיים שהטרידוהו.

העלון נכתב ונערך בס"ד ע"י הרב ראובן גולן. ניתן להאזין לשיחות חיזוק והשקפה וחיידושים לפרשת השבוע מאת המחבר בעמדות ובאתר קול הלשון, או בטל' 03-6171001 (הקס 1-1-2-48-1-1. או 8 * ואמרו את שם המרצה והקס 1-1).

לקבלת העלון בדוא"ל מדי שבוע שלח הודעה ל- rg5740@gmail.com

לזכר יוסף בן דוד וציונה שלומי ז"ל ע"י בנו ר' יאיר שלומי הי"ו ♦
שמחה בת חנה אביסדיד ע"ה ♦ זהבה בת מננה פנינה סובן ע"ה

לע"נ ר' אברהם בן אסתר אניג'ר ז"ל ♦ שלום בן מנחם סעיד ז"ל ♦ מוזל בת מרגלית ודוד עברי ע"ה

דוד בן אסתר כהן ז"ל
אברהם בן טאוס סלמי ז"ל
אברהם בן ליסה לאה פוגל ז"ל

אליהו בן זוהרה דיין ז"ל
יעקב בן עישה רביבו ז"ל ע"ה
יעקב בן סולטנה אלול ז"ל

מרים בת ר' יעקב ליבי ז"ל
מסעוד בן עזיזה שושן ז"ל
חנינה בת עזיזה שושן ע"ה